

В. П. Міклова, М. І. Пітюлич

Формування економічних пріоритетів в умовах децентралізації управління регіональним розвитком

Запропоновано концептуальні підходи до формування еколого-економічної моделі розвитку Закарпатської області. Обґрунтовано пріоритетні сфери економічної діяльності та принципи формування інтегрованих господарських систем.

Ключові слова: економічні пріоритети, еколого-економічна модель, господарські системи, розвиток, стратегія.

Постановка проблеми. В умовах радикальної трансформації економіки країни, одним із ключових питань виступає проблема розвитку її регіонів, їх включення у процес модернізації суспільства, їх економічного базису і разом з тим збереження специфіки кожного із них, їх економічного і соціокультурного потенціалу, самобутності. Практична значимість даного дослідження пов'язана з його роллю в стратегічній політиці формування пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження що стосуються формування пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів значно активізувалось у вітчизняній економічній думці. Окремими вченими робляться спроби системної оцінки політичних, економічних, соціальних, екологічних та інфраструктурних передумов і складових у формуванні соціально-економічного розвитку, серед яких Л. Л. Антонюк, С. О. Біла, В. В. Борщевський, Т. Г. Васильців, В. М. Геєць, Д. Г. Лук'яненко, Ю. А. Макогон, Ю. М. Пахомов, А. М. Поручник, О. І. Рогаць, В. С. Савчук, О. В. Шевченко.

Метою даної статті є розкриття економічних пріоритетів у соціально-економічному розвитку регіону в умовах децентралізації влади в державі.

Виклад основного матеріалу. Зміцнення регіонів країни в економічному і соціокультурному плані створює потужну соціальну базу розвитку країни. Разом з тим, це аксіоматичне положення суттєво розминається з реальними економічними процесами, які відбуваються в Україні. Аналіз статистичних даних засвідчує поглиблення диспропорцій у темпах розвитку регіонів країни. Так, якщо у 2000 році різниця між середньою статистичною величиною ВРП, що припадає на одну особу в регіонах і Чернівецькій області становила 1,97 разу, а у Тернопільській області – 1,73 разу, то у 2011 р. вона вже склала – 2,15 і 2,01 разу відповідно. Різниця між найвищим

© В. П. Міклова, М. І. Пітюлич, 2014.

і найнижчим рівнем ВРП у розрахунку на одну особу за регіонами ще вища і має тенденцію до зростання. Зокрема, величина ВРП, що припадає на одну особу у м. Києві, у 2000 році перевищувала рівень досягнутий у Чернівецькій області у 4,22 разу, у 2011 – вже у 6,43 разу. [2, с. 54]

Структурно складний соціально-економічний розкол у територіальному просторі країни обумовив нелінійний характер регіональної соціально-економічної політики, що здійснює суперечливий вплив на розвиток їх виробничого, ресурсного та людського потенціалу.

Головною причиною цього є відсутність в країні цілісної дієвої системи реалізації державної регіональної політики та несформованість ефективного механізму взаємодії центру з регіонами та міжрегіональних зв'язків. Як наслідок, цілком очевидний висновок – регіони країни ніколи не були і сьогодні не є реальними суб'єктами економічних відносин. Існуюча ситуація з одного боку розминається із реальними процесами, які відбуваються в багатьох європейських країнах зв'язаних із розширенням прав територіальних громад, їх самоорганізації та самоуправління місцевим розвитком, а з другого боку – зумовлює об'єктивну необхідність передачі основних повноважень у сфері регіонального і місцевого розвитку органам місцевого самоврядування. Отже, на часі пошук якісно нової моделі взаємодії та перерозподілу владних повноважень на користь органів місцевого самоврядування, невід'ємним компонентом якої є децентралізація функцій на принципах субсидіарності у системі розподілу повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, що представляють адміністративно-територіальні одиниці різного рівня.

Утвердження інституту місцевого самоврядування не одномоментний акт, а складний процес, який потребує не лише кваліфікованих рішень, а й досить тривалий у часовому лазі, що пояснюється складністю і масштабністю проблем зв'язаних з демонтажем існуючої системи державного управління.

В умовах децентралізації функції управління, розвитку самоорганізації населення самостійним об'єктом державного регулювання стають самоврядні адміністративно-територіальні одиниці, економічний розвиток яких пов'язується із реалізацією просторових факторів розвитку, визначення пріоритетних сфер виробництва, концентрації інвестиційного потенціалу в тих сферах, які можуть забезпечити їх стабільний розвиток. При цьому дуже важливо зрозуміти, що регіоналізація соціально-економічного життя – не просто прагнення певних територій до самоврядування їх відособлення, і протистояння центру, викликане невдоволенням його політикою, а об'єктивна передумова становлення нової моделі господарювання, покликаної збалансувати соціально-економічні інтереси у просторі і часі.

На жаль, ця проблема в процесі ринкової трансформації економіки України до цього часу не береться до уваги, оскільки центр культивує політику перетворень за одним шаблоном, ігноруючи вихідний стан розвитку соціогосподарських систем територіальних формувань. Сьогодні не викликає жодного сумніву, що стандартизація підходів до економічної трансформації регіональних господарських комплексів є крупним методологічним прорахунком стратегії і політичних реформ в Україні. Звідси проростає гносеологічне коріння сепаратизму, федералізації, спроба відособлення окремих регіонів країни.

Пошук модернізованої стратегії розвитку Закарпатської області у умовах становлення ринкових відносин є вкрай важливим, бо інакше ми і надалі будемо залишатися депресивним регіоном і перебувати в постійному очікуванні чергових дотацій з економічного центру. Ми повинні знати куди ми рухаємося, чого прагнемо, де проміжні цілі, а де стратегічна мета, і що не менше важливо, якими інструментами і засобами її реалізувати. В цих умовах формування моделі розвитку та регіональних економічних пріоритетів завдання першочергової важливості.

Розробка регіональної моделі господарювання – справа непроста. Складність цього процесу зумовлюється тим, що коли мова йде про вибір із різних альтернативних варіантів сценарію економічного розвитку, то слід мати на увазі, що вибір стратегічного курсу, цілей і пріоритетів не є довільними. Ми не вільні в його здійсненні. Завжди є певні обмежуючі фактори, які реально потрібно оцінювати. В нашій області це малоземелля, низька продуктивність багатьох сільськогосподарських культур, висока спрацьованість основних виробничих фондів, обмеженість енергетичних ресурсів, недостатні внутрішні нагромадження.

Водночас існують і створювані чинники – наявність унікальних природних ресурсів в першу чергу мінеральних вод, ландшафтно-кліматичних зон, лісів, значних запасів підземних і поверхневих вод, корисних копалин індустріального значення. Саме вони перетворюють область в унікальний природний і культурний комплекс, що має не лише державне, а й загальноєвропейське значення. Однак, найціннішим ресурсом є працьовиті люди, не заражені вірусом трудового абсентеїзму, із збереженим здоровим інстинктом приватної власності. Врешті-решт, слід обов'язково врахувати історичні традиції, що склалися в області, особливості її етносу, його культури, психології, духовний склад, систему цінностей, що сформувалося в суспільстві – словом те, що сьогодні модно називати ментальністю. Слід позбутися ілюзій, що можна розробити реальну стратегію розвитку регіону без врахування дії окреслених чинників.

Сукупність відмічених створюваних чинників, наукові розробки вчених, підприємців, державних службовців краю, що базуються на глибокому аналізі існуючої структури економіки, природно-ресурсного потенціалу області її місце в міжрегіональному поділі праці, проєктує профіль економічної стратегії, адаптованої до умов функціонування в ринковому середовищі, в площину еколого-економічного розвитку. Тобто моделі господарювання, в якій організація економічної життєдіяльності, розвиток різних організаційно-правових форм господарювання, технічне переоснащення, реконструкція діючих та розміщення нових виробництв здійснюється за критерієм екологічності.

Цей критерій визначає рамки діяльності всіх суб'єктів господарювання, реалізацію регіональної економічної політики. На його основі формуються регіональні пріоритети, розвитку економіки зорієнтовані на виробництво економічно чистої продукції. На нашу думку при її формуванні визначальними є два моменти.

По-перше, в якості пріоритетних виступають сфери виробництва, розвиток яких забезпечує мультиплікаційний ефект, тобто викликає ланцюгову реакцію в інших сферах, стимулюючи їх розвиток і забезпечує інтегрованість регіонального господарчого комплексу, що підвищує його конкурентоспроможність.

По-друге, до пріоритетних сфер виробництва слід віднести, ті галузі економіки, які працюють на власних економічних ресурсах, мінімально залежать від постачальників, забезпечують завершений цикл виробництва, створюють потужний резервуар для зайнятості населення.

По третє, до пріоритетних слід віднести також ті сфери життєдіяльності, без яких область буде деградувати. Йдеться про розвиток освіти, науки, медицини, культури.

Безумовно, що реалізація пріоритетів цієї підсистеми зумовлюється ефективністю функціонування підсистем першого і другого порядку. Ефективність їх функціонування вимагає зміщення акценту з галузевого принципу до формування горизонтальних диверсифікованих інтегрованих господарств систем. Шлях, яким пішло багато підприємств, тобто стихійна хаотична комерціалізація, розпад цілісних виробничих і майнових комплексів на окремі дрібні структури, індивідуалізація господарської діяльності в аграрній сфері регіону, слід розглядати як адекватну вимушену реакцію, викликану необхідністю виживати в незвичному квазі ринковому середовищі. Цей шлях дозволяє підтримати їх на плаву, зберегти кадровий персонал, інакше кажучи – вижити. Однак, чим сильнішою буде тяга до парцеляризації відособленості та індивідуалізації, тим далі ми будемо віддалятися від ринкових реалій, процесів глобалізації. Бо відособлені

дрібні виробництва відторгають науку, інновації, наукомісткі технології, а відтак прирікають себе на безперспективність. У більшості дрібних фірм тактичні цілі превалюють над стратегічними, а це означає, що самотужки вони не спроможні вийти на високі кінцеві результати. Отже ми доходимо висновку, що питання модернізації, інвестицій, інновацій, зайнятості, ріст доходів населення залежать у значній мірі від того, які орієнтири закладаються в контури регіональної економіки, що ми її конструємо. І тут важлива роль належить організаційно-управлінським рішенням.

Тут ми підходимо до важливого висновку, суть якого полягає в тому, що структура виробництва визначає загальну ефективність економіки області, міста, села, місце в територіальному поділі праці.

Висновки. Спираючись на наукові розробки вчених, підприємців, державних службовців, орієнтуючись на ринкові критерії, враховуючи історичні трудові традиції, етно-культурні характеристики трудового потенціалу, наявний виробничо-ресурсний потенціал, можна стверджувати, що оптимальною для регіону є модель еколого-економічного розвитку, де організація економічної життєдіяльності, розвиток різних видів господарської діяльності, технічне переоснащення, реконструкція діючих підприємств та розвиток нових сфер виробництва здійснюється за критерієм екологічності. Цей критерій визначає рамки діяльності всіх економічних суб'єктів розміщених на території області, реалізацію регіональної економічної політики. Несучу конструкцію еколого-економічної моделі господарювання формують три господарські системи – лісова, яка функціонує як ланка взаємозв'язаних виробництв – лісовідтворення, заготівля і глибока переробка деревини, яка в концептуальному плані розв'язує дві кардинальні проблеми: перша, забезпечує випуск продукції із закінченим технологічним циклом, наслідком чого стане ріст зайнятості, доходів та поступлень у місцеві бюджети; друга – забезпечує екологічну безпеку в регіоні і створює передумови для ефективного функціонування рекреаційної індустрії, яка виступає в якості другого важливого пріоритету. Формування рекреаційної господарської системи за експертними оцінками потенційно здатне створити 40-50 тис. нових робочих місць. Якщо мати на увазі, що основні рекреаційні ресурси знаходяться в сільській місцевості, населення якої формує ядро безробіття, то стає очевидним важливість розвитку туристично-рекреаційної індустрії в розв'язанні проблем зайнятості сільського населення.

Розвиток рекреації здійснює сильний мультиплікаційний ефект на функціонування особистих селянських господарств, які сьогодні є основним виробником сільськогосподарської продукції в області, і являються одним із важливих економічних пріоритетів. Зв'язок домашніх

господарств через укладання договорів, контрактів, угод з санаторно-курортними і туристичними структурами створює надійну основу для збуту виробленої продукції та забезпечення їх економічної стійкості. Навколо окреслених пріоритетів створюються умови для ефективного функціонування різних видів економічної діяльності, які перебувають за їх контурами. Йдеться про розвиток малих підприємств, кооперативів, самозайнятих, які представляють собою локальні господарські структури, що сьогодні є чи не єдиними точками економічного росту в багатьох населених пунктах. Аналіз реальних процесів які відбуваються в економіці показує, що дрібно ареальні точкові прояви економічної та соціальної активності сьогодні стають стійкою тенденцією особливо в сільській місцевості і забезпечують життєдіяльність значної частини населення.

Список використаних джерел

1. Виступ Президента України на засіданні Ради Регіонів 21.03.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://president.gov.ua/news/27195.html>
2. Козоріз М. А. Напрями модернізації державної політики регіонального розвитку в Україні / М. А. Козоріз // Регіональна економіка. – 2013. – № 2 (68). – С. 52-61.
3. Механізми формування регіональних пріоритетів розвитку. – К. : НІСД, 2013. – 88 с.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року / Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 21 липня 2006 р.
5. Про засади державної регіональної політики» (реєстраційний номер 3135 від 28 серпня 2013 р.) [Електронний ресурс] / Проект Закону України. Ст. 8, п. 4. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48085

Miklovda V. P., Pityulych M. I. Forming of economic priorities in the conditions of decentralization of regional development management.

Conceptual approaches to the formation of eco-economic development model Transcarpathian region. Proved the key areas of economic activity and principles of integrated business systems.

Keywords: economic priorities, ecological-economic model, economic system, development strategy.

Микловда В. П., Питулич М. И. Формирование экономических приоритетов в условиях децентрализации управления региональным развитием.

Предложены концептуальные подходы эколого-экономического развития Закарпатской области. Обосновано приоритетные сферы экономической деятельности та принципы формирования интегрированных хозяйственных систем.

Ключевые слова: экономические приоритеты, эколого-экономическая модель, хозяйственные системы, развитие, стратегия.